

DE KEUS VAN ONS LEVEN

Investeren in een eerlijke en duurzame economie

Nu het Nederlandse kabinet noodgedwongen miljarden aan publieke middelen inzet om de economie en de inkomens van burgers in stand te houden, staan we op een uniek kruispunt in onze geschiedenis.

Door scherpe voorwaarden te stellen aan de steunpakketten voor bedrijven kan Nederland met de miljarden aan bedrijfssteun tegelijk investeren in de omslag naar een eerlijke en duurzame economie. Zo kunnen we de steeds dreigender gevolgen van extreme ongelijkheid en klimaatverandering, die nu al wereldwijd miljoenen mensen in hun bestaan bedreigen, afwenden.

Als we deze afslag naar een betere toekomst voor iedereen niet nemen, verspillen we de mogelijkheid van miljarden aan investeringen met publieke middelen, en kunnen de problemen rond klimaat en ongelijkheid ons na de corona-pandemie als een boemerang in het gezicht treffen.

SAMENVATTING

Corona zet mondiale uitdagingen op scherp.

De Corona crisis overweldigt wereldwijd de gezondheidssystemen van landen en heeft verreikende sociale en economische gevolgen.

Terecht nemen overheden wereldwijd het voortouw om de crisis te bestrijden. Steunpakketten voor bedrijven moeten voorkomen dat deze omvallen, en de werkloosheid met vele procentpunten toeneemt. De mate waarin landen in staat zijn deze crisis te beheersen, kan echter niet los worden gezien van andere grote uitdagingen van deze tijd, die onze manier van leven al vóór de coronapandemie op scherp hadden gezet.

De extreme ongelijkheid vestigt jaar na jaar nieuwe records, zoals recent de berekening dat de 2000 miljardairs op de wereld evenveel bezitten als 60% van de wereldbevolking.¹ Tegelijkertijd kunnen miljoenen mensen niet naar het ziekenhuis als dat nodig is, en heeft een land als Zambia slechts één dokter op 10.000 mensen.² Bijna 3 miljard mensen hebben geen toegang tot schoon water.³

Klimaatverandering, de andere grote uitdaging voor onze toekomst, ondermijnt steeds meer – vooral arme en economisch kwetsbare - landen. In Oost-Afrika was door extreme droogte en door overstromingen al sprake van ernstige voedseltekorten. Daar bovenop richten gigantische zwermen woestijnsprinkhanen een ravage aan onder gewassen in onder meer Ethiopië, Kenia, Somalië en Uganda.⁴ Mensen hebben geen reserves om een nieuwe klap, veroorzaakt door de coronacrisis, op te vangen.

Samen met de oprukkende coronapandemie, dreigt een 'perfecte storm' te ontstaan, die de voedselzekerheid en het leven van miljoenen mensen bedreigt. Volgens het *World Food Programme* zou door de corona-uitbraak het aantal mensen met acute honger dit jaar kunnen verdubbelen tot 265 miljoen mensen.⁵ Daarnaast dreigen nog eens 500 miljoen mensen te worden teruggeworpen in armoede.⁶

Samenhangende aanpak

De Adviesraad Internationale Vraagstukken riep vorige week het kabinet op om een miljard euro vrij te maken voor internationale solidariteit. De argumentatie: alleen met een mondiale aanpak kan de crisis echt worden bedwongen.⁷ Deze oproep, onder leiding van CDA-prominent en oud-NAVO voorzitter Jaap de Hoop Scheffer, is veelbetekenend, maar volstaat niet.

Volgens berekeningen van Oxfam is een eerlijke bijdrage van Nederland voor de aanpak van de coronacrisis in ontwikkelingslanden minstens €4,9 miljard.⁸ Dit is nog geen kwart van wat landen wereldwijd verliezen door belastingontwijking naar en door Nederland, namelijk 22 miljard.⁹ En het is slechts een kwart van de dividenduitkeringen die Nederlandse bedrijven vorig jaar uitkeerden aan hun aandeelhouders.¹⁰

De kans van ons leven

De miljarden die nu worden vrijgemaakt om te voorkomen dat bedrijven omvallen en veel mensen werkeloos raken, bieden een unieke kans om onze economie opnieuw vorm te geven en de dreigingen van ongelijkheid en klimaatverandering structureel af te wenden.

Voor echt duurzaam herstel is een omslag nodig in de wijze waarop bedrijven wereldwijd opereren. Nog steeds dragen veel bedrijven op grote schaal bij aan de groeiende ongelijkheid. Ze onthouden via belastingontwijking miljarden aan overheidsbudgetten, putten hulpbronnen uit, en dragen bij aan mensenrechtenschendingen, uitbuiting van arbeidskrachten en aan klimaatverandering

Ondanks jarenlange pogingen van het kabinet tot verduurzaming van economische sectoren met onder meer convenanten, blijken veel bedrijven in de praktijk geen prioriteit te geven aan maatschappelijke verantwoord ondernemen en klimaatmaatbeleid.

Door aan de miljardensteun voor bedrijven de juiste voorwaarden te verbinden kan die omslag nu afgedwongen worden. Zo kunnen de miljarden aan publiek geld, ook een investering zijn in een eerlijker en meer duurzame toekomst, in Nederland, en wereldwijd.

Maar terwijl landen als Denemarken, België en Frankrijk wel voorwaarden aan bedrijvensteun verbinden om bedrijven verder aan te sporen verantwoord te ondernemen, dreigt Nederland deze kans voorbij te laten gaan. In de Tweede Kamer is het debat hierover op de lange termijn geschoven, terwijl politici, wetenschappers en burgers juist nu het debat over de spelregels in onze economie moeten voeren.

Steunpakket verbinden aan 3 eisen

Steun aan de private sector zou veel meer ingebed moeten worden in een samenhangende visie op de toekomst van Nederland en de ons omringende wereld.

Oxfam Novib stelt 3 eisen voor die het kabinet aan bedrijven zou moeten stellen, om de miljarden aan hulppakketten te laten bijdragen aan een eerlijker en duurzame toekomst voor iedereen, wereldwijd.

1. Bedrijven die steun ontvangen moeten mensen- en arbeidsrechten respecteren, een eerlijk loon betalen aan hun medewerkers en oneerlijke handelspraktijken vermijden.
2. Bedrijven die steun krijgen moeten hun eerlijke aandeel aan belasting betalen.
3. Bedrijven die steun ontvangen moeten helpen klimaatverandering tegen te gaan.

In de roep om juist nu mondiale problemen het hoofd te bieden staat Oxfam Novib niet alleen. De Verenigde Naties, de Europese Commissie¹¹, het Internationaal Monetair Fonds¹² en een groeiende groep wetenschappers en economen,¹³ roepen regeringen wereldwijd op om een samenhangend pakket aan maatregelen te nemen.

1 ECONOMISCHE GEVOLGEN VAN CORONA

Terwijl wereldwijd zo'n 300.000 mensen zijn overleden aan de Corona pandemie, worden ook de economische gevolgen steeds meer zichtbaar. Het IMF heeft berekend dat de globale economie dit jaar zal krimpen met 3%.¹⁴ De Nederlandse economie zal naar verwachting krimpen met 7%, de werkloosheid stijgt daarbij mogelijk van 2,9 naar 6%.¹⁵ Terecht nemen overheden wereldwijd het voortouw om de crisis te bestrijden. Steunpakketten voor bedrijven moeten voorkomen dat deze omvallen, en de werkloosheid met vele procentpunten toeneemt.

Kwetsbare groepen meest getroffen

Eerdere pandemieën hebben laten zien dat hoger opgeleide, en meer welvarende mensen veel sneller de draad oppakken na een crisis dan kwetsbare groepen uit lagere sociaal-economische klassen. Zij lopen meer risico om ziek te worden en blijven vaker en langer zonder werk.¹⁶ Steunpakketten zouden daarom vooral ten goede moeten komen aan de meest kwetsbare groepen. Dit geldt voor mensen in Nederland, maar net zo goed voor kwetsbare groepen in ontwikkelingslanden.

Door de wereldwijde economische gevolgen van de coronacrisis kunnen 500 miljoen mensen, 8% van de wereldbevolking, extra in armoede terecht komen.¹⁷ Volgens het *World Food Programme* zou het aantal mensen met acute honger dit jaar door de corona-uitbraak kunnen verdubbelen tot 265 miljoen mensen.¹⁸ Gebrek aan steun voor ontwikkelingslanden zou de wereldwijde strijd tegen armoede in één klap met 10 jaar terugwerpen, in sommige regio's zelfs met 30 jaar.¹⁹

Keuzes

Extreme inkomensverschillen tussen en binnen landen zijn het gevolg van politieke keuzes. Grote bedrijven en superrijken hebben de ruimte gekregen belasting te ontwijken, lonen te verlagen en ongeacht de maatschappelijke gevolgen, hoge dividenden en bonussen uit te keren. Daarmee groeit de kloof tussen rijk en arm, tussen hen die geld en macht hebben en de grote meerderheid van de wereldbevolking die dat niet heeft.²⁰

Grote bedrijven en superrijken slagen er bovendien vaak in de politiek te beïnvloeden tegen het publieke belang in.²¹ Het gevolg: de afgelopen jaren is in veel landen de winstbelasting verlaagd, ten koste van investeringen in onderwijs, gezondheidszorg en andere sociale voorzieningen. Vooral arme burgers ervaren daar nu de gevolgen van.²²

2 Klimaat in de wacht

Extreme weersomstandigheden zoals hittegolven, droogte, bosbranden en overstromingen zullen steeds vaker gaan voorkomen. In een toenemend aantal gebieden in de wereld zal de mens in de toekomst nog nauwelijks een bestaan kunnen opbouwen, wat ongekende migratiestromen op gang zal brengen.²³

Na decennia-lang dralen met de aanpak van deze groeiende dreiging, kwam met het Parijs-akkoord eindelijk de doorbraak: wereldleiders stelden urgente en verstrekkende doelen om een klimaatcrisis af te wenden. Het zou een grote fout zijn als onze leiders het klimaat opnieuw in de wacht zouden zetten.

De plicht om meer te doen

In Nederland oordeelde de Hoge Raad in 2019 naar aanleiding van de zaak Urgenda dat klimaatmaatregelen behoren tot de zorgplicht van de overheid in verband met een reële dreiging voor mensen in Nederland vanwege klimaatverandering. De stichting Urgenda wist aan te tonen dat de Nederlandse regering meer actie moet ondernemen om uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Op de jaarlijkse Climate Performance Index staat Nederland, vanwege achterblijvende maatregelen, op een 29e plaats. Ook uit analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bleek eind 2019 dat het Klimaatakkoord nog altijd te kort schiet om de beoogde afname van uitstoot met 49% terug te dringen.

Hoewel het kabinet, in reactie op de zaak van Urgenda, onlangs een extra pakket maatregelen bekend maakte om te voldoen aan het Urgenda vonnis, lijkt het er toch niet op dat het kabinet bereid is aanvullend 'groene voorwaarden' te verbinden aan de steunpakketten voor bedrijven.

Daarin staat Nederland helaas niet alleen: onderzoek naar de steunpakketten laat zien dat slechts 4% van de tot nu toe voorgestelde maatregelen die zijn opgesteld door de G20 landen helpen de broeikasgassen terug te dringen; 4% van de maatregelen versterkt de uitstoot en 92% is 'neutraal'.²⁴ Dit terwijl een enorme omslag, weg van 'business as usual', nodig is om te voorkomen dat de wereld afstevent op verdere klimaatcrisis.

Tussen twee vuren

Het gebrek aan klimaat ambitie heeft niet alleen impact op de Nederlandse bevolking, de klimaatcrisis raakt mensen wereldwijd. Door de Corona pandemie hebben landen die kwetsbaar zijn voor klimaatverandering met meerdere crises tegelijk te maken. In Oost-Afrika was door extreme droogte en door overstromingen al sprake van ernstige voedseltekorten. Daar bovenop richten gigantische zwermen woestijnsprinkhanen een ravage aan onder gewassen in onder meer Ethiopië, Kenia, Somalië en Uganda.²⁵ Mensen hebben geen reserves om een nieuwe klap, veroorzaakt door de coronacrisis, op te vangen. In Bangladesh dreigt een cycloon de kampen van honderdduizenden verzwakte Rohingya vluchtelingen in Cox's Bazar te treffen, onder wie corona intussen ook is vastgesteld.²⁶

Samenhangende aanpak

De Adviesraad Internationale Vraagstukken riep vorige week het kabinet op om een miljard euro vrij te maken voor internationale solidariteit. De argumentatie: alleen met een mondiale aanpak kan de crisis echt worden bedwongen.²⁷ Deze oproep, onder leiding van CDA-prominent en oud-NAVO voorzitter Jaap de Hoop Scheffer, is veelbetekenend, maar volstaat niet.

Volgens berekeningen van Oxfam is een eerlijke bijdrage van Nederland voor de aanpak van de coronacrisis in ontwikkelingslanden minstens

€4,9 miljard.²⁸ Dit is nog geen kwart van wat landen wereldwijd verliezen door belastingontwijking naar en door Nederland, namelijk 22 miljard.²⁹ En het is slechts een kwart van de dividenduitkeringen die Nederlandse bedrijven vorig jaar uitkeerden aan hun aandeelhouders.³⁰

Laatste kans

Door geen klimaateisen te stellen aan steunpakketten, mist Nederland - en andere landen- de kans om de vele miljarden die het nu vrijmaakt voor crisisbestrijding, tegelijk te gebruiken als stimulans om de klimaatdoelen te halen. Het kan de laatste kans zijn, want het is maar zeer de vraag of na de corona-crisis regeringen alsnog de miljarden zullen vinden die nodig zijn om de klimaatcrisis af te wenden.

In de roep om juist nu globale problemen het hoofd te bieden staat Oxfam Novib niet alleen. De Verenigde Naties, de Europese Commissie³¹, het Internationaal Monetair Fonds³² en een groeiende groep wetenschappers en economen,³³ roepen regeringen wereldwijd op om een samenhangend pakket aan maatregelen te nemen.

3 BEDRIJVEN IN DE HOOFDROL

De coronacrisis heeft een immense impact op het bedrijfsleven, hun werknemers en de mensen in hun productieketens, in Nederland, maar ook internationaal. Om de gevolgen van de crisis op te vangen gaan bedrijven onder meer over tot het annuleren van orders, snijden ze in personeelskosten en stellen ze betalingen aan leveranciers uit.³⁴

Sinds het begin van de crisis is er een piek gemeld in het aantal oneerlijke handelspraktijken, waarbij er bijvoorbeeld een prijsdruk op producenten wordt gelegd terwijl de consumentenprijs gelijk blijft.³⁵ Dit heeft grote gevolgen voor arbeiders en boeren in de ketens van die bedrijven, die daardoor hun baan en inkomen dreigen te verliezen. Vaak in landen met veel minder goede sociale vangnetten en volksgezondheidssystemen dan in Nederland.

Afschuiven in de keten

In Bangladesh bijvoorbeeld, zijn alleen al meer dan een miljoen fabrieksarbeiders ontslagen of met onbetaald verlof gestuurd als gevolg van de grootschalige annulering van orders door modebedrijven, vaak zonder compensatie voor leveranciers.³⁶

Veel migranten die al waren aangenomen voor werk, kunnen door de lockdown niet reizen waardoor ze geplande inkomsten mislopen. Duizenden Marokkaanse seizoenarbeidsters kunnen niet naar Huelva in Spanje reizen om de aardbeien te helpen oogsten.³⁷ Tijdelijke contracten van Indiase theeplukkers zijn bij aanvang van de crisis direct opgeschort.³⁸

Omslag nodig

Veel grote, internationaal opererende bedrijven die nu staatssteun aanvragen, plaatsen winstmaximalisatie voor aandeelhouders boven het creëren van banen, duurzaam produceren en het bewaken van mensenrechten. Sommige bedrijven die nu aankloppen voor overheidssteun hebben de afgelopen jaren hun best hebben gedaan om zo min mogelijk belasting te betalen.³⁹ Pogingen van de Nederlandse regering om via conventanten bedrijven aan te zetten tot maatschappelijk verantwoord ondernemen, hebben ondanks goede bedoelingen van enkele voorlopers, weinig opgeleverd.⁴⁰

Voor echt duurzaam herstel is een omslag nodig in de wijze waarop bedrijven wereldwijd opereren. Nog steeds dragen veel bedrijven op grote schaal bij aan de groeiende ongelijkheid. Ze onthouden via belastingontwijking miljarden aan overheidsbudgetten, putten hulpbronnen uit, en dragen bij aan mensenrechtenschendingen, uitbuiting van arbeidskrachten en aan klimaatverandering.⁴¹ Niet voor niets heeft Frankrijk al wetgeving ingevoerd die bedrijven verplicht hun zorgplicht op zich te nemen met betrekking tot mensenrechten, milieu en klimaat. Ook Duitsland en Finland hebben aangekondigd brede MVO-wetgeving te willen invoeren, en een toenemend aantal koplopers onder bedrijven is eveneens voorstander van brede IMVO-wetgeving.⁴²

Belasting voor publieke voorzieningen

Minder inkomsten uit belasting betekent minder geld in de staatskas, en dus minder geld voor onderwijs, gezondheidszorg, sociale zekerheid, banen en de verduurzaming van economische sectoren. Arme landen lopen volgens de berekeningen van Oxfam zo'n honderd miljard dollar (ruim 92 miljard euro) mis aan belastinginkomsten door internationale belastingontwijking door multinationals.⁴³

Gebrek aan belastinginkomsten, bezuinigingen en een onbegrensd, maar vaak misplaatst vertrouwen in de private sector hebben ertoe geleid dat belangrijke basisvoorzieningen, zoals onderwijs en gezondheidszorg, in veel landen in toenemende mate zijn geprivatiseerd.⁴⁴ Mede door de bezuinigingen worden veel mensen nu ongenadig hard geraakt door de coronacrisis. Een land als Zambia heeft één dokter op 10.000 mensen. Het gebrek aan goede publieke gezondheidszorg leidde al voor de coronacrisis per dag wereldwijd tot een oversterfte van 10,000 personen.⁴⁵ Deze mannen, vrouwen en kinderen waren blijven leven als ze behandeld hadden kunnen worden door een arts.

Privaat, of algemeen belang

Schaarse publieke middelen hebben er daarnaast voor gezorgd dat de farmaceutische industrie een centrale rol heeft gekregen in het ontwikkelen van nieuwe medicijnen en vaccins. Vanwege de patentwetgeving en de monopolypositie van veel farmaceutische bedrijven kunnen vooral arme landen essentiële vaccins en medicijnen vaak niet betalen.⁴⁶

Als bedrijven stoppen met belastingontwijking en belasting afdragen in landen waar zij economisch actief zijn, hebben overheden, ook die in arme landen, meer geld beschikbaar om structureel te investeren in publieke voorzieningen en duurzaamheid. Maatschappelijk ondernemen en een einde aan belastingontwijking zijn noodzakelijke structurele veranderingen, die arme landen minder afhankelijk maken van hulp.

De nieuwe norm

Met de vele miljarden die nodig zijn om bedrijven en banen overeind te houden, heeft de overheid een uniek drukmiddel in handen om onwillige bedrijven overeind te houden én aan te zetten tot verbetering van hun beleid. Dit is hét moment om maatschappelijk verantwoord ondernemen niet langer slechts te belijden, maar daadwerkelijk door te voeren.

De nieuwe norm voor bedrijven moet zijn: samenwerken met overheden en maatschappelijke organisaties om de negatieve gevolgen van de crisis op de samenlevingen te minimaliseren; opbrengsten, macht en winst in waardeketens eerlijk verdelen en kosten en risico's niet afwentelen op de samenleving. Dit vereist een omslag van een korte-termijn 'winst en aandeelhoudersgericht bestuursmodel' naar een lange-termijn model waarin alle belanghebbenden, inclusief arbeiders, zeggenschap hebben.

⁴⁷ Daarnaast moeten bedrijven de noodzaak inzien van het betalen van belasting in landen waar ze actief zijn, omdat dit bijdraagt aan veerkrachtige samenlevingen en een goed ondernemingsklimaat.

4 KRUISPUNT

We staan op een uitzonderlijk kruispunt. De komende maanden worden miljarden euro's uitgegeven, die door de huidige en toekomstige generaties zullen moeten worden terugbetaald.

De corona crisis versterkt het bewustzijn over de fouten in ons economische systeem en de gevaren van korte-termijn beleid. Onderzoek laat zien dat veel gewone burgers in Nederland de huidige crisis ervaren als een moment van bewustwording.⁴⁸ De pandemie zet aan het denken over de manier waarop de samenleving en economie zijn ingericht en hoe het in de toekomst anders kan.

De roep om een lange-termijn visie groeit ook onder wetenschappers⁴⁹, investeerders⁵⁰, milieuorganisaties⁵¹ en bedrijven⁵². Volgens onderzoek van MVO Nederland ziet 80% van de Nederlandse bedrijven door de coronacrisis kansen voor duurzaam ondernemen. Van de ondervraagde bedrijven sprak 39% steun uit voor duurzaamheidseisen bij steunpakketten voor bedrijven.⁵³

De Europese Commissie heeft lidstaten begin mei opgeroepen om bepaalde eisen aan de staatssteun te verbinden. Bedrijven die steun ontvangen zouden geen bonussen en dividend mogen uitkeren. Ook zouden bedrijven transparant moeten zijn over de besteding van de staatssteun, en hoe het geld bijdraagt aan de digitale en klimaattransitie.⁵⁴

De Nederlandse regering stelt intussen een aantal eisen aan haar steunpakketten voor bedrijven. Zo moest er bij het eerste steunpakket sprake zijn van aanzienlijk omzetverlies en mochten vaste medewerkers niet worden ontslagen. Onlangs is daar aan toegevoegd dat bedrijven moeten verklaren geen dividend of bonussen uit zullen keren en geen eigen aandelen in te kopen.⁵⁵ Dat zijn logische eisen aan de besteding van ongekende hoeveelheden publieksgeld, maar zouden dus verder aangevuld moeten worden.

Niet uitstellen

Nederland heeft er met andere landen binnen de EU op aangedrongen economisch herstel in samenhang met maatregelen tegen klimaatverandering vorm te geven.⁵⁶ Dat is een goed voornemen, maar in plaats van 'economische herstel' als iets van de toekomst te zien, zou het kabinet

burgers nu al de garantie moeten geven dat de miljardensteun die nu wordt verstrekt, meer oplevert dan alleen het overleven van de crisis.

Met aanvullende eisen ten aanzien van duurzaamheid, belastingontwijking en mensen-en arbeidersrechten, zijn de miljarden ook een investering in een duurzame en eerlijker toekomst, hier in Nederland, en wereldwijd.

5 OOG VOOR DE TOEKOMST

We hebben de keus om die miljarden zó in te zetten dat we investeren in een beter Nederland én een betere wereld. Een wereld waarin problemen als extreme ongelijkheid, toenemende conflicten over steeds schaarser wordende hulpbronnen en klimaatverandering niet vooruit worden geschoven, maar worden aangepakt.

Dit is het moment om het bedrijfsleven aan te zetten mensenrechten te respecteren en te investeren in een gezonde en leefbare toekomst voor iedereen. Daarom zou onze overheid tenminste drie belangrijke eisen moeten stellen aan een steunpakket voor het bedrijfsleven⁵⁷:

- 1 *Bedrijven die steun ontvangen moeten mensen - en arbeidsrechten respecteren, een eerlijk loon betalen aan hun medewerkers en oneerlijke handelspraktijken vermijden.*

De Nederlandse regering heeft als doelstelling dat binnen drie jaar 90% van de bedrijven de OESO-richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen moeten ondersteunen.⁵⁸ De geplande steunpakketten voor bedrijven bieden een uitgelezen mogelijkheid om het huidige – zeer lage percentage van rond de 30-35% - op te krikken.

De Nederlandse regering zou, net als Denemarken, alleen bedrijven moeten ondersteunen die maatschappelijk verantwoord ondernemen.⁵⁹

Zeker voor grote en middelgrote bedrijven dient dit concreet in te houden dat zij de OESO Richtlijnen en de UN Guiding Principles for Business and Human Rights (UNGP's) onderschrijven en beloven na te leven.

- 2 *Bedrijven die steun krijgen moeten hun eerlijke aandeel aan belasting betalen.*

Oxfam Novib zet zich al jaren in voor een einde aan 'belastingparadijs Nederland'. Juist in deze tijd waarin de publieke inkomsten hard nodig zijn is de aanpak van belastingontwijking cruciaal.

De Nederlandse regering zou bedrijven die overheidssteun ontvangen moeten verplichten om hun eerlijke aandeel aan belasting te betalen.

Concrete maatregelen zijn:

- Bedrijven met vestigingen in belastingparadijzen (zonder reële economische activiteiten) zouden deze vestigingen moeten sluiten binnen 12 maanden na de ontvangst van de steun.
- Verplicht multinationals die vallen onder de OESO 'country-by-country' rapportage uiterlijk 31 december 2020 publiek te rapporteren over hun omzet, winst en belastingafdracht per land waar

ze actief zijn. Grote bedrijven die niet onder de rapportageverplichting van de OESO vallen, zouden de GRI-belastingnorm tegen 2021 moeten implementeren.⁶⁰

Tegelijkertijd zou de Nederlandse regering belastinglekken moeten dichtten, en ervoor moeten kiezen de winstbelasting niet te verlagen.

Denemarken, Frankrijk en Polen hebben aangekondigd belastingontwijking mee te wegen in het besluit wel of geen steun te verlenen vanuit hun noodfonds.⁶¹ Ook de Europese Commissie heeft aangegeven de deze aanpak te steunen.⁶²

3 Bedrijven die steun ontvangen moeten helpen klimaatverandering tegen te gaan.

De huidige steunpakketten geven Nederland de kans om cruciaal klimaatbeleid te versnellen.

Om aan het klimaatakkoord te kunnen voldoen - wat betekent dat we in 2030 minimaal 49% minder uitstoten dan dat we deden in 1990⁶³ - zullen we onze economie fors anders moeten inrichten. Om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot maximaal 1,5 graad Celsius, moet Nederland in 2030 de uitstoot van broeikasgassen zelfs met 65% reduceren ten opzichte van 1990.⁶⁴ In de eerste plaats moeten we af van onze verslaving aan fossiele brandstoffen en investeren een groene, meer circulaire economie. Nederland heeft al de ambitie uitgesproken een circulaire economie te willen hebben in 2050, mede met het oog op de nieuwe en duurzame concurrentiepositie die daarop mogelijk is.

De Nederlandse regering moet alle grote bedrijven die steun krijgen verplichten hun productie en energiegebruik in overeenstemming te brengen met een maximale temperatuurstijging van 1,5 graden, zoals genoemd in het Parijsakkoord, en in lijn met de aangenomen motie Nijboer (35413, nr. 6).

In de praktijk betekent dit dat vervuilende bedrijven zoals oliemaatschappijen en de luchtvaart het over een volledig andere boeg moeten gooien. Voor oliemaatschappijen betekent dit een versnelde uitfasering van exploitatie van olie en gas, en forse investeringen in duurzame energiebronnen. Ten aanzien van de luchtvaart zou de Nederlandse regering steun kunnen verbinden aan een jaarlijks dalend Co2-plafond, uitfasering van korte afstandsvluchten en een eerlijke belastingafdracht op vliegtickets en kerosine. Steun aan de landbouwsector zou de omslag naar een natuur-inclusieve kringlooplandbouw moeten bevorderen.⁶⁵

6 HET NIEUWE NORMAAL: EERLIJK EN GROEN!

De investeringen van de komende periode bieden een uitgelezen kans om grote stappen te zetten naar een eerlijkere én groenere wereld. Dit betekent wel dat overheden de regie moeten pakken, ruimte moeten terugnemen die ze de afgelopen decennia zijn verloren aan bedrijven en financiële instellingen. Het zou het einde betekenen van een tijdperk waarin de rol van de overheid beperkt was tot 'alleen ingrijpen wanneer de markt faalt'.⁶⁶

Daarnaast moeten we ons realiseren dat Nederland alleen goed uit deze crisis kan komen als de wereld om ons heen ook in staat is de pandemie te bezweren. De coronacrisis is in eigen land niet voorbij zolang ze elders op de wereld voortwoekert. Wereldwijde uitbanning is daarmee ook welbegrepen eigenbelang.⁶⁷ Met name arme landen zullen onze steun hard nodig hebben om uit deze crisis te komen.

Tenslotte is het van belang een publiek debat te voeren over de steunpakketten en hoe deze ook op lange termijn bijdragen aan een meer duurzame en rechtvaardige samenleving.⁶⁸ Op dit moment ontbreekt een samenhangende visie vanuit de overheid op de vraag hoe een duurzame samenleving vormgegeven kan worden.⁶⁹ Beleid ten aanzien van de private sector zou in een bredere visie richting duurzaamheid ingebed moeten worden. Ook het parlement moet een grotere rol gaan spelen, in de Tweede Kamer is een echt debat over de toekomst sinds het uitbreken van de crisis nauwelijks nog op gang gekomen.⁷⁰

De inzet is niet gering: de toekomst van burgers in Nederland en die van de hele wereld. Grote en machtige spelers slagen er makkelijk in met on-eigenlijke lobbypraktijken beleid te beïnvloeden.⁷¹ Het zijn vooral de minder zichtbare groepen en bedrijven die het meest geraakt worden door deze crisis en die recht op steun hebben, om deze crisis door te komen. En de burgers die nu en in de toekomst moeten meebetalen aan de miljarden aan steun voor bedrijven, mogen daar een best mogelijk maatschappelijk rendement van verwachten.

NOTES

¹ <https://www.oxfamnovib.nl/nieuws/miljardairs-rijker-dan-60-procent-van-de-wereldbevolking-nieuws>

² Ibid <https://www.oxfam.org/en/research/how-confront-coronavirus-catastrophe>

³ <https://www.oxfamnovib.nl/persberichten/oxfam-novib-luidt-de-noodklok-over-dreigende-corona-catastrofe-in-ontwikkelingslanden>

⁴ <https://www.oxfamnovib.nl/blogs/dilemmas-en-oplossingen/wat-we-weten-over-de-sprinkhanenplaaq-in-oost-afrika>

⁵ <https://insight.wfp.org/covid-19-will-almost-double-people-in-acute-hunger-by-end-of-2020-59df0c4a8072>

⁶ <https://www.oxfamnovib.nl/nieuws/armoede-dreigt-voor-half-miljard-mensen-door-coronacrisis>

⁷ <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2020/05/11/nederland-en-de-wereldwijde-aanpak-van-covid-19>

⁸ <https://www.oxfam.org/en/research/whatever-it-takes-aid-and-coronavirus-pandemic>

⁹ <https://www.trouw.nl/economie/belastingklimaat-nederland-kost-rest-van-de-wereld-22-miljard-euro-bc322f41/>

¹⁰ <https://www.trouw.nl/economie/aandeelhouders-zijn-wel-erg-ruim-bedeeld-b4310cec/>

¹¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_838

¹² <https://blogs.imf.org/2020/05/11/how-pandemics-leave-the-poor-even-farther-behind/>

¹³ <https://www.duurzaambedrijfsleven.nl/corona/33547/coronacrisis>

¹⁴ <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/imf-economy-coronavirus-covid-19-recession/>

¹⁵ Spring 2020 Economic Forecast: a deep and uneven recession, an uncertain recovery. European Commission, 06 May 2020.

¹⁶ <https://blogs.imf.org/2020/05/11/how-pandemics-leave-the-poor-even-farther-behind/>

¹⁷ <https://www.oxfamnovib.nl/persberichten/oxfam-novib-armoede-dreigt-voor-half-miljard-mensen-door-coronacrisis>

¹⁸ <https://insight.wfp.org/covid-19-will-almost-double-people-in-acute-hunger-by-end-of-2020-59df0c4a8072>

¹⁹ <https://www.oxfamnovib.nl/persberichten/oxfam-novib-armoede-dreigt-voor-half-miljard-mensen-door-coronacrisis>

²⁰ <https://www.oxfamnovib.nl/armoede-verslaan/eerlijke-verdeling-welvaart-en-macht/geld-eerlijker-verdeeld>

²¹ <https://www.oxfamnovib.nl/armoede-verslaan/eerlijke-verdeling-welvaart-en-macht/geld-eerlijker-verdeeld>

²² <https://www.oxfamnovib.nl/persberichten/oxfam-novib-luidt-de-noodklok-over-dreigende-corona-catastrofe-in-ontwikkelingslanden>

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-rekening-van-de-coronacrisis-schuift-door-naar-de-zwakste-schoulers-bad73407/>

- ²³ <https://www.oxfam.org/en/research/forced-home-climate-fuelled-displacement>
- ²⁴ Hepburn, C., O'Callaghan, B., Stern, N., Stiglitz, J., and Zenghelis, D. (2020), 'Will COVID-19 fiscal recovery packages accelerate or retard progress on climate change?', Smith School Working Paper 20-02.
- ²⁵ <https://www.oxfamnovib.nl/blogs/dilemmas-en-oplossingen/wat-we-weten-over-de-sprinkhanenplaag-in-oost-afrika>
- ²⁶ <https://www.oxfam.org/en/press-releases/cyclone-threatens-coxs-bazar-first-covid-19-cases-are-confirmed-oxfam>
- ²⁷ <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2020/05/11/nederland-en-de-wereldwijde-aanpak-van-covid-19>
- ²⁸ <https://www.oxfam.org/en/research/whatever-it-takes-aid-and-coronavirus-pandemic>
- ²⁹ <https://www.trouw.nl/economie/belastingklimaat-nederland-kost-rest-van-de-wereld-22-miljard-euro-bc322f41/>
- ³⁰ <https://www.trouw.nl/economie/aandeelhouders-zijn-wel-erg-ruim-bedeeld-b4310cec/>
- ³¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_838
- ³² <https://blogs.imf.org/2020/05/11/how-pandemics-leave-the-poor-even-farther-behind/>
- ³³ <https://www.duurzaambedrijfsleven.nl/corona/33547/coronacrisis>
- ³⁴ <https://fd.nl/ondernemen/1342443/lobbyclub-private-equity-kraakt-crisisaanpak-eigenaren-action-en-hunkemoller>
- ³⁵ <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/covid-19-causing-spike-in-unfair-trade-practices-farmers-complain/>
- ³⁶ <http://www.workersrights.org/wp-content/uploads/2020/03/Abandoned-Penn-State-WRC-Report-March-27-2020.pdf>
- ³⁷ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/17/vooral-de-sloppenwijkbewoners-plukken-nu-spaanse-aardbeien-a3997056>
- ³⁸ <http://www.adasiresurgence.com/markets-closed-no-work-or-money-at-home-how-the-covid-19-lockdown-is-affecting-tea-garden-workers-in-west-bengal/>
- ³⁹ <https://www.businessinsider.nl/booking-com-staatssteun/> <https://www.ftm.nl/artikelen/staatssteun-klm-hedgefonds-belastingparadijs> <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/belastingontwijkende-brillenreuzen-vragen-staatssteun-en-weigeren-huur-te-betalen-becad7/>
- ⁴⁰ <https://www.trouw.nl/opinie/verplicht-bedrijven-bij-wet-om-te-ondernemen-met-respect-voor-milieu-en-mensenrechten-bbda0684/>
- ⁴¹ <https://www.trouw.nl/opinie/verplicht-bedrijven-bij-wet-om-te-ondernemen-met-respect-voor-milieu-en-mensenrechten-bbda0684/>
- ⁴² <https://www.duurzaam-ondernemen.nl/gelijk-speelveld-voor-bedrijven-nodig-bij-imvo/>
- ⁴³ <https://www.oxfamnovib.nl/Files/rapporten/2019/20190528%20Rapport%20belastinglek%20Nederland.pdf>
- ⁴⁴ <https://www.oxfam.org/en/research/public-good-or-private-wealth>
- ⁴⁵ <https://www.oxfamnovib.nl/Files/rapporten/2019/20190121%20bp-public-good-private-wealth-en%20EMBARGOED.pdf>
- ⁴⁶ <https://www.msf.org/access-medicines>
- ⁴⁷ <https://boardagenda.com/2020/04/20/will-covid-19-accelerate-the-shift-towards-stakeholder-governance/>
- ⁴⁸ <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/meerderheid-nederlanders-ziet-coronavirus-ook-als-een-kans-voor-het-klimaat-b9af7ee6/>
- ⁴⁹ <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/manifest-van-170-wetenschappers-het-is-een-blunder-als-we-niet-groener-uit-de-coronacrisis-komen-b12864df/>
- ⁵⁰ <https://www.duurzaambedrijfsleven.nl/corona/33757/investeerd-ers-duurzaam-herstel>
- ⁵¹ <https://www.duurzaambedrijfsleven.nl/energie/33631/milieu-kabinet-steun>
- ⁵² https://www.business-humanrights.org/en/germany-68-companies-call-on-govt-to-ensure-covid-19-recovery-measures-are-in-line-with-paris-agreement?mc_cid=1b040ad422&mc_eid=110778352b
- ⁵³ <https://www.mvonderland.nl/news/onderzoek-mvo-nederland-80-procent-van-de-bedrijven-ziet-door-coronacrisis-juist-kansen-voor-duurzaam-ondernemen/>. Dit blijkt uit een onderzoek dat MVO Nederland deed onder zzp-, mkb- en grote bedrijven uit haar partnernetwerk.
- ⁵⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_838
- ⁵⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/22/verruiming-concernbepaling-nu-onder-voorwaarden>
- ⁵⁶ <https://www.climatechangenews.com/2020/04/09/european-green-deal-must-central-resilient-recovery-covid-19/>
Voor de zomer plant het kabinet de contouren van een groen economisch herstelplan voor Nederland met de Kamer te delen.
- ⁵⁷ Zie voor eisen / voorwaarden in meer detail onder meer https://milieudefensie.nl/actueel/140520_voorwaarden-noodsteun.pdf/view
- ⁵⁸ <https://www.duurzaam-ondernemen.nl/kabinet-wil-dat-in-2023-90-procent-van-de-grote-bedrijven-in-nederland-de-oeso-richtlijnen-expliciet-onderschrijft-als-referentiekader/>
- ⁵⁹ <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/april/regeringen-og-alle-folketingets-partier-er-enige-om-at-justere-og-udvide-hjaelpepakker-til-dansk-oekonomi/> Het huidige Nederlandse IMVO beleid is vooral op vrijwilligheid geënt en schiet daarmee tekort. Nederland zou brede IMVO wetgeving moeten aannemen, waar overigens ook een toenemend aantal bedrijven voorstander van is. Frankrijk heeft wetgeving ingevoerd die bedrijven verplicht hun zorgplicht op zich te nemen met betrekking tot mensenrechten, milieu en klimaat. Ook Duitsland en Finland

hebben aangekondigd brede MVO-wetgeving in te willen voeren.

⁶⁰ <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/gri-207-tax-2019/>

⁶¹ <https://www.rtlz.nl/beurs/bedrijven/artikel/5096446/denemarken-polen-belastingontwijking-coronacrisis-noodfonds>

⁶² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_838

⁶³ <https://www.klimaataakkoord.nl/klimaataakkoord/vraag-en-antwoord/wat-is-het-doel-van-het-klimaataakkoord>

⁶⁴ Gebaseerd op positie van CAN, waar Oxfam lid van is: <http://www.caneurope.org/climate/climate-energy-targets>.

⁶⁵ zie voor maatregelen in meer detail de brief die we daar samen met andere organisaties over schreven naar de Tweede Kamer): https://milieudefensie.nl/actueel/140520_voorwaarden-noodsteun.pdf/view

⁶⁶ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/18/the-covid-19-crisis-is-a-chance-to-do-capitalism-differently>

⁶⁷ <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2020/05/11/nederland-en-de-wereldwijde-aanpak-van-covid-19>

⁶⁸ Aan het CPB, SCP en PBL is door de Tweede Kamer verzocht deze maand een verkenning uit te brengen naar de mogelijkheden voor integratie van de Monitor Brede Welvaart in de begrotings- en verantwoordingsystematiek c.q. in de algehele besluitvorming. de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur concludeerde in november 2019 dat een samenhangende visie vanuit de overheid ontbreekt op de vraag hoe een duurzame samenleving vormgegeven kan worden en dat de ontwikkeling van een 'groter verhaal' over de benodigde verduurzaming noodzakelijk is. 'Brede welvaart' (hier, nu, voor toekomstige generaties en elders) zou bij het uitwerken van de toekomstvisie volgens de Raad het leidende concept moeten zijn. De rijksbegroting zou het vergroten van welzijn en duurzaamheid centraal kunnen stellen, inclusief internationale duurzaamheid. Nederland zou zich aan kunnen sluiten bij een kopgroep van landen die het vergroten van welzijn en duurzaamheid centraal stellen en kunnen pleiten voor het ontwikkelen van een internationale standaard voor het meten van welzijn en duurzaamheid (VN). Beleid ten aanzien van de private sector zou hierin ingebed moeten worden. Dit zou verder aangevuld kunnen worden door het exploreren van – en internationaal inzetten op – verbeterde rapportagemodellen voor bedrijven waarbij alomvattend gekeken wordt naar hoe de activiteiten van bedrijven bijdragen aan levenskwaliteit, sociale rechtvaardigheid, duurzaamheid en hoe democratisch en transparant het bedrijf opereert.

⁶⁹ <https://www.rii.nl/publicaties/2019/advies/naar-een-duurzame-economie>

⁷⁰ <https://www.trouw.nl/politiek/jesse-klaver-we-moeten-nu-debatteren-over-leven-na-de-coronacrisis-b29a0423/>

⁷¹ <https://www.oxfam.org/en/research/economy-1>

© Oxfam Novib 20 mei 2020

Deze briefing paper is geschreven door Esmé Berkhout, met medewerking van onder meer Charlotte Vollaard, Bertram Zagema, Johan Langerock, Jacqueline Persson, Ruud Hurman, Eveline Rooijmans, Stefan Verwer en Marita Hutjes.

Voor nadere informatie over de inhoud van deze briefing paper, contact info@oxfamnovib.nl.

Op deze publicatie rust copyright, maar de inhoud mag zonder kosten gebruikt worden voor advocacy, onderwijs en onderzoek, met vermelding van de bron. Verzoeken alle gebruik van deze informatie te melden bij de auteur. Voor ander gebruik van deze informatie moet toestemming gevraagd worden.